

QADIMGI MISR MADANIYATI

Otamurodov Doniyorbek
SHDPI 2-KURS TALABASI
Norboboyev Azizbek
SHDPI 1-KURS TALABASI

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada qadimdan ma'lum bo'lgan sivilizatsiyalardan biri bo'lgan Qadimgi Misrning madaniyati haqida gap ketgan. Misr madaniyati boshqa qadimgi davlatlarning madaniyatlaridan anchagina farqi qiladi. Maqolada yozilgan ma'lumotlar Misr madaniyati haqida to'liq ma'lumot bera oladi.

KALIT SO'ZLAR : Taxarka , Gor , Tavrod ,Aton, Ptax ,Tanis ,Xetis-xetip

Kirish : Misr insoniyat madaniyatining eng qadimgi markazlaridan biri hisoblanadi. Yozuv m a'naviy madaniyatning ajralmas qismidir. Qadimgi misrliklar bundan 6-7 mingyillar muqaddam belgi-rasmlar shaklidagi iveroglif yozuvini kashf etganlar. Bu yozuvlar 750 belgi-rasmlardan iborat bo'lgan. Misr yozuvida narsa va hodisalar har turli rasm va belgilar yordamida ifoda etilgan. M asalan, suv so'zi uch qator to'liqinsim on chiziq, tog' so'zi ost tomoni tekis. yuqori tomoni qabariq, o'rtasi botiq shakl bilan ifoda etilgan. Qo'lida o'q-yoy ushlab turgan odam rasmi jangchi, o'roq ushlab turgan kishi tasviri esa o'rmoq degan ma'noni bildirgan. Keyinchalik belgi-rasm shaklidagi yozuv takomillashib soddalashtirilgan. Zamonlar o'tishi bilan belgi-rasm shaklidagi yozuvlar alifbo belgilariga aylangan. Qadimgi podsholik davrida misrliklar yozuvida 24 ta asosiy tovushni bildiradigan alifbo tizirni paydo bo'lgan. M isrliklar dastlab alifbo va xatlarni 69 tosh, yog'och, po'stloq, taxta, teri kabi buyumlarga yozganlar. Nil sohillarida o'sadigan papirus o'simligining barglaridan esa yozuv qog'ozi o'rnida foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR:Misrliklar papirus barglaridan varaqlar tayyorlab, varaqlarni bir-biriga ulab uzunligi 45 metrgacha papirus o'ramlari tayyorlaganlar. Zaruriy malumot, hodisa va boshqa narsalar papirusga yozib berilgan. Unga qamishdan tayyorlangan yozuv asbobi bilan yozilgan. Bu misrliklarning o'ziga xos kitobi edi. Misrning turli joylaridan arxeolog olimlar qadimgi 'papirus kitob'larini topishgan. Qadimgi Misr iyerogliflarini. tilshunos olimlar oiganishga urinib koiganlar. Lekin ular bu sohada aytarli natijalarga erisha olmaganlar. Mashhur fransuz olimi J.F.Shampalon Misr iyerogliflarini o'qib chiqib, shuhrat qozongan. Misr tarixini o'rganishda 'Rozzet' bitiktoshi ham katta ahamiyatga ega bo'lgan. Qadimgi Misr murakkab davlat tizimiga va keng miqyosli xo'jalikka ega mamlakat bo'lgan. Misr davlati va xo'jaligini boshqarish uchun xat-savodli. bilimdon kishilar zarur boigan. Shu tufayli Misr fir'avnlari va a'yonlari xat-savodli va bilimdon xodimlar tayyorlashga alohida ahamiyat berganlar. Misrda talabalarni o'qitish va taiim -tarbiya berish maskani maktablar edi. Mamlakatning hamma shaharlari va yirik qishloqlarida maktablar bor edi. Maktablarda fir'avnlari. a'yonlar, amaldorlar, ruhoniylarning bolalari va o'qishga havasi bo'lgan kishilarning farzandlari ham o'qiganlar. Misrda boshlangich, o'rta va oliy maktablar faoliyat ko'satgan. Boshlangich maktablarga bolalar 5-6 yoshdan jalb etilib, harflar oigatilib, savodi chiqarilgan. Bolalar maktabda husnixat bilan ham shug'ullanib, ular har kuni 3 sahifa yozishlari kerak bo'lgan. Misrdagi o'rta va oliy maktablarning ko'pchiligi mirzolar tayyorlab chiqargan. Ularni "mirzolar maktabi" ham deyishgan. Misr fir avnlarining markaziy mahkamasi qoshida podsho xazinasini uchun maxsus amaldor mirzolar tayyorlaydigan maktablar ham bo'lgan. Bu maktablar katta tajribaga ega boigan bilimli ustoz-o'qituvchilar bilan ta'minlangan. Maktablarda matematika, geometriya, astronomiya, tarix, tibbiyot, adabiyot kabi dunyoviy va diniy bilimlar o'qitilgan. Misr maktablarida intizom juda qattiq bo'lib, u tan jazosi bilan mustahkamlangan. O'sha vaqtda yozilgan "Nasihatlarni"da: "Ey mirza, dangasalik qilma, yo'qsa

jazoga duchor bo'lasan. Qo'lingda kitob bo'lsin. ovoz chiqarib o'qigin va o'zingdan ko'p biladiganlar bilan maslahat qilib ish tut. Bir kun ham yalqovlik qilma. yo'qsa kaltak yeysan. Axir bolaning qulog'i yelkasida bo'ladi-da, qachon ursang, shunda uning qulog'iga gap kiradilar, - deb yozilgan. Misrda yozuv, ilmiy, amaliy va diniy bilimlarning vujudga kelishi va rivojlanishi mamlakat xo'jaligi bilan chambarchas bog'liq bo'lgan. Misrda vujudga kelgan ilmiy-amaliy bilimlar xo'jalikning hamma tarmoqlari rivojiga juda katta ta'sir ko'rsatgan.

Qadimgi Misr folklori va adabivoti. Qadimgi Misr adabiyoti bundan

VI-VII ming yil muqaddam vujudga kelgan. O'rta podsholik davridavoq adabiyot juda yuksak darajaga ko'tarilgan. Qadimgi misrliklar juda ko'p xalq maqollari, matallari, ertak, afsona, doston va qo'shiqlar yaratganlar. Xalq og'zaki ijodiyotida dehqon, cho'pon, savdogar, hammol, amaldor, ruhoniylar va hatto Misr fir'avnlarning turmush tarzlari sodda tilda bayon etilgan. Qadimgi misrliklarning "Ikki og'a-ini", "To'g'ri va egri", "Isida va Osiris haqida", "Gor bilan Set janjali", "Halokatga uchragan kema haqida hikoya", "Sinuxet hikoyasi" kabi rivoyat, afsona, ertak va hikoyalari diqqatga sazovordir. Qadimgi Misr adiblari sayohatnoma, pand-nasihat, diniy poeziya va gimnlarga katta e'tibor berganlar. Ular shu yo'nalishda ko'plab asarlar yaratishgan. "Halokatga uchragan kema haqida hikoya" rivoyatida podsho konlariga qilingan mashaqqatli sayohat haqida so'z yuritiladi. Hikoya qilinishicha, sayyohlar dengizda dahshatli dovulga duch keladilar. Dovul ularni "ruh oroli"ga uloqtirib tashlavdi. Orolda ulkan ilon qiyofasidagi olijanob podsho yashar ekan. Ilonshoh sayyohlarni yaxshi qabul qilibdi. Ularga ko'p oltin, kumush, fil tishlari, xushbo'y narsalar, it va maymunlar sovg'a qilib, Misrga kuzatib yuboribdi. "Sinuxet hikoyasi"da misrlik amaldor Sinuxetning Suriyaga safari, uning o'zga mamlakatda koigan-bilganlari, boshidan o'tkazgan og'ir mashaqqatlari g'oyat go'zal iboralar bilan bayon etilgan. Shunday qilib. Qadimgi Misr xalqining badiiy ijodi mazmun jihatidan xilma-xil va boy bo'lib, jahon adabiyotining durdonalari qatoridan munosib o'rin olgan. Qadimgi Misrning san'ati va me'morchiligi. Me'morchilik, haykaltaroshlik, rassomchilik, musiqa, qo'shiq va xalq o'yinlari Qadimgi Misr san'atining ajoyib namunalari hisoblanadi. San'atning bu turlari Misrda juda qadim zamondan boshlab shakllangan va rivoj topgan edi. Misr fir'avnlari va yuqori tabaqaga mansub a'yonlar me'morchilikka katta e'tibor berganlar. Yuqori Nilning ikki sohilidagi tog'larda me'morchilikda ishlatiladigan turli toshlar ko'p bo'lgan. Fir'avnlar, a'yonlar, nomarxar va ruhoniylarga qarashli saroylar, ibodatxonalar, maqbaralar, ehromlar va boshqa ma'muriy binolar ana shu toshlardan qurilgan edi. Toshkonlarida yuz minglab qullar va asirlar ishlatilgan. Misrga xos me'moriy obidalardan biri piramidalar - Misr ehromlaridir. Bu jihatdan Sakkaradagi Joser, Gizadagi fir'avn Xeops ehromlari, boshi odam, tanasi shersurat qilib ishlangan Sfinks va boshqalar o'zlarining salobati, ulug'vorligi bilan hozirgacha kishilarni hayratga solib keladi. Misrda haykaltaroshlikka ham katta e'tibor berilgan. Misr haykaltaroshlari tosh bo'ylaridan fir'avn, amaldor, ruhoniylar, oddiy kishilar va hayvonlarning haykallarini juda nozik did bilan ishlaganlar. Bu jihatdan Ramzes II, Amenemxet III, Tutanxamon, Eknaton, uning xotini Nefertiti, amaldor Raxotep va mirzo haykallari diqqatga sazovordir. O'sha vaqtlarda Misrda rassomlik ham ancha taraqqiy etgan edi. Saroy, ibodatxona va ma'muriy binolarning devorlariga fir'avnlar, amaldorlar va ruhoniylar timsoli hamda afsonaviy voqealardan olingan rasmlar ishlangan. Misrliklar san'atining yana bir turi kuv-qo'shiq va raqsdir. Misrda puflab, urib va ehtib chalinadigan not, sistra, qayroq, arfa, ud va boshqa asboblarning keng tarqalishi edi. Raqs san'ati ham yuksak darajada taraqqiy etgan.

Xulosa: Xulosa o'rnida shuni aytishim joizki Qadimgi Misr Madaniyati Misrning asosiy qismi va uning hayoti hisoblanadi. Biz o'rgangan Misr madaniyati shundan dalolat beradiki Misrda ro'y bergan o'zgarishlar yozuvlarning kilib chiqishi va uni boshqa joylarga tarqalishi hamda rivojlanishida katta ahamiyat kasb etgan ekan

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. ABDUJABBOR KABIROV. QADIMGI SHARQ TARIXI TOSHKENT 2016
2. RAJABOV RAVSHAN JAHON TARIXI 1 QISM .RAJABOV RAVSHAN TOSHKENT YANGI ASR AVLODI.
3. F.BOYNAZAROV. QADIMGI DUNYO TARIXI.TOSHKENT 2002.
4. VSEVOLOD AVDIYEV. QADIMGI SHARQ TARIXI TOSHKENT 1964.
5. ANATOLIY SAGDULLAYEV QADIMGI SHARQ TARIXI.
6. Begaliyev, N., Xumoyun, A., & Shahlo, S. (2024). RTA OSIYO GIDROTEXNIKA INSHOOTLAR TARIXI SARDOBA VA KORIZLAR MISOLIDA. UNIVERSAL JOURNAL OF LAW, FINANCE AND APPLIED SCIENCES, 2(9), 57-62.
7. Бегалиев, Н. (2024). БУХОРО–ҚАРШИ САВДО ЙЎЛИДА ЖОЙЛАШГАН САРДОБАЛАР. Science and innovation, 3(Special Issue 3), 141-144.
8. Begaliyev, N. X. (2022). ETNOLOGIK TADQIQOTLARDA TERMINOLOGIYA MUAMMOSI. Oriental Journal of Social Sciences, 2(2), 69-72.
9. Otamurodov, D. (2024). IMOM BUXORIY - BUYUK MUHADDIS ALLOMA. YANGI O‘ZBEKISTONDA MILLIY TURIZM ISTIQBOLLARI, 1(01).
10. Sobit, K. (2023). THE LAUNCH OF SPIRITUAL AND EDUCATIONAL EVENTS IN THE NEIGHBORHOODS OF SHAHRISABZ CITY. JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH, 6(1), 398-401.
11. Sunnatovich, Q. I., & Sobit, K. (2023). VARGANZA QISHLOG‘IDAN TOPILGAN YODGORLIKLAR TARIXI (I-XV ASRLAR). JOURNAL OF SCIENCE, RESEARCH AND TEACHING, 2(9), 33-35.
12. Bobokulovna, Q. F. (2024). RESPUBLIKA “TADBIRKOR AYOL” UYUSHMASINING AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOLANTIRISHDAGI ROLI. TADQIQOTLAR. UZ, 35(1), 111-113.
13. Qanoatova, F. (2024). TURIZM RESURSLARINI SHAKLLANTIRISHDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINING AHAMIYATI. YANGI O ‘ZBEKISTONDA MILLIY TURIZM ISTIQBOLLARI, 1(01).
14. Tolibov, N. (2024). EKOTURIZM SOHASIDA TARIXIY JOYLAR VA OBIDALARNING AHAMIYATI. YANGI O ‘ZBEKISTONDA MILLIY TURIZM ISTIQBOLLARI, 1(01).
15. Nurillaevich O. B. et al. Factors Of The Formation Of Ecological Culture In The Education And Training System //Journal of Pharmaceutical Negative Results. – 2022. – C. 984-989.
16. Aralovna O. G. et al. Ecological globalization and its social place in the globalization system of processes //Journal of Survey in Fisheries Sciences. – 2023. – T. 10. – №. 1S. – C. 5000-5006.
17. Ayonovna A. S. The Need for the Formation of Environmental Education and Upbringing in Young People in the Conditions of Environmental Globalization //Global Scientific Review. – 2023. – T. 13. – C. 7-10.
18. Ayonovna A. S., Xudoyberdi o‘g‘li P. L. EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA EKOLOGIK OMIL TUSHUNCHASI ‘ //TADQIQOTLAR. UZ. – 2024. – T. 40. – №. 4. – C. 135-139.

19. Ayonovna A. S., Xudoyberdi o'g'li P. L. EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA EKOLOGIK OMIL TUSHUNCHASI ' //TADQIQOTLAR. UZ. – 2024. – T. 40. – №. 4. – С. 135-139.
20. Otamurodov, D. (2024). IMOM BUXORIY - BUYUK MUHADDIS ALLOMA. YANGI O'ZBEKISTONDA MILLIY TURIZM ISTIQBOLLARI, 1(01).
21. R. Rajabov. Qadimgi Sharq harbiy san'ati . Toshkent .2018.
22. Бобожонов, Бехруз Баходир ўғли. ШАҲРИСАБЗНИНГ ТАРИХИЙ БОЗОРЛАРИ ВА САВДО-ИҚТИСОДИЙ МУНОСАБАТЛАРИ. 1344-1351